

آسیب شناسی مسائل آموزشی و فرهنگی کلاس های چندپایه

محمد شریفی، نفیسه رفیعی

۱. دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میمه، اصفهان، ایران

iran۲۳۸۰۰۰@gmail.com

۲. استادیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران rafie@pnu.ac.ir

چکیده

مشکلات مدارس چندپایه به دودسته مشکلات آموزشی و غیر آموزشی تقسیم می شوند که می توان از کمبود وقت، کمبود تجهیزات آموزشی، نگرش منفی معلمان و والدین و کارکنان آموزشی به تدریس چندپایه، حجم بالای مطالب درسی سنگینی، حجم کار معلمان، نداشتن فرصت تمرین و ارزشیابی از جمله مشکلات آموزشی و همچنین عدم رسیدگی و مشارکت اولیا دانش آموزان در امر تحصیل فرزندان خود، فقر مالی اولیا، بی ثباتی نیروی انسانی، فضای نامناسب آموزشی و نبود امکانات بهداشتی به عنوان بخشی از مشکلات غیر آموزشی نام برد. علاوه بر این مشکلات، یکی از مسائل اساسی در مدارس چندپایه سازمان دهی برنامه درسی است. برنامه درسی به صورت غیر قابل انعطاف و پایه محور مشکل مهمی است که در مدارس چندپایه وجود دارد. آنچه طراحان و برنامه ریزان درسی برای رشد و تربیت فراگیران طراحی و برنامه ریزی می کنند (برنامه درسی رسمی) با اجرای برنامه درسی که همان آموزش محتوای سازمان دهی شده است (برنامه درسی اجرا شده) بسیار متفاوت است و این تفاوت در کلاس های چندپایه به دلیل مشکلات موجود در این کلاس ها بسیار بارزتر است. کلاس های چندپایه مانند گروه های خانوادگی بوده و موجب تسریع رشد شناختی، اجتماعی و عاطفی دانش آموزان می شود. از دیگر مزایای تشکیل کلاس های چندپایه می توان به دانش آموز محوری، انعطاف پذیری، فردی شدن آموزش، تدریس توسط همسالان، پیشرفت تحصیلی، توسعه مهارت های حل مسئله، بهبود عزت نفس و خودپنداره، درک بهتر اشاره کرد. مشارکت اجتماعی بیشتر و رقابت سالم بین معلمان و دانش آموزان. با این حال، این کلاس ها معایبی دارند از جمله در دستیابی به اهداف آموزشی، در مدیریت کلاس توسط معلم و در یادگیری دانش آموزان. از دیگر مشکلات کلاس های چندپایه کمبود وقت، مسئولیت های زیاد معلم چندپایه، غیبت مکرر معلم و دانش آموزان، استفاده از شیوه های آزمایش و خطا، ضعف دانش و اطلاعات دانش آموزان، پیچیدگی در کلاس های چندپایه، کمبود امکانات، تجهیزات و وسایل آموزشی هستند.

واژگان کلیدی: کلاس چندپایه، مشکلات آموزشی، سیستم آموزشی، پیشرفت تحصیلی

The 6th national conference of multi-grade classes

ششمین همایش ملی کلاس های چند پایه

مقدمه

امروزه در جوامع مختلف آموزش ابتدایی در اولویت برنامه های راهبردی و توسعه ای قرار دارد. به واقع آموزش عمومی و همگانی مهم ترین عامل در ایجاد توانمندی های لازم در افراد برای انجام وظایف فردی و اجتماعی هست (بهمنی و رضوی، ۱۳۹۵: ۱۸).

دو دلیل عمده برای توسعه مدارس با کلاس های چندپایه وجود دارد: اول ملاحظات فلسفی و دوم ملاحظات اداری. از نظر فلسفی کلاس های چندپایه با هدف بهبود رشد شناختی و اجتماعی دانش آموزان و کاهش رفتارهای ضد اجتماعی ایجاد می شود. از سوی دیگر کاهش جمعیت دانش آموزی، نیازهای اداری- مالی، موقعیت جغرافیایی و... این کلاس ها به دلایل اداری ایجاد شده و به عنوان وسیله ای برای ارائه خدمات به افراد فقیر و مراکز، به منظور آگاهی، پیشرفت اقتصادی، اصلاحات آموزشی و ایجاد خدمات اجتماعی استفاده می شود. بر این اساس یکی از اقدامات موثر برای احیای شبکه مدارس ابتدایی به منظور دستیابی همگان به مراکز آموزشی و پذیرش تعداد بیشتری از کودکان، ایجاد کلاس های چندپایه در صورت نیاز است. قدمت کلاس های چندپایه به اندازه شروع آموزش در مدارس است که دانش آموزان از سن ۶-۵۰ ساله زیر نظر یک نفر آموزش می بینند (نادریان، ۱۳۹۶: ۴۱). آموزش چندپایه تا پیش از انقلاب صنعتی و شهر زدگی در گسترده ترین شکل امکانات آموزشی در آمریکای شمالی بود (قوچانی و بلداجی، ۱۳۹۴: ۷۲). کلاسی که توسط دانش آموزان دو یا چند پایه آموزشی، در دوره آموزش ابتدایی ایجاد و توسط یک معلم در یک کلاس درس تدریس می شود، کلاس چندپایه نامیده می شود. با وجود فرصت دسترسی به آموزش و ایجاد کلاس های درس تک کلاسی در کشورهای توسعه یافته، توجه به ایجاد کلاس های چند پایه در دوره آموزش ابتدایی معطوف گشته است (عبدی، ۱۳۹۸: ۵۰). تحقیقات نشان می دهد که بین دانش آموزان کلاس چندپایه و دانش آموزان تک کلاسی تفاوت معناداری در توانایی شناختی وجود ندارد. علاوه بر این، دانش آموزان کلاس چند پایه رشد اجتماعی، سازگاری با محیط، ابراز احساسات، روحیه همکاری، سلامت روان، بلوغ رفتاری و غیره را توسعه می دهند. اینان از بسیاری جهات بر دانش آموزان تک کلاسی برتری دارد. اما با این وجود کلاس های چندپایه در نظام آموزشی یک چالش و محدودیت محسوب می شد (حداد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۶). وجود مجموعه ای از مشکلات، مسائل و تنگناها، عرصه ارائه خدمات آموزشی را برای معلمان و مدیران آموزشی تنگ تر کرده اند.

بیان مسئله

برای دسترسی کامل دانش آموزان ابتدایی به آموزش پایه که منجر به نامگذاری این دهه به "دهه آموزش برای همه" شد، نیاز به توسعه ی کلاسهای چندپایه افزایش یافت (مرسلی، ۱۴۰۲: ۱۵۷). به منظور گسترش عدالت و کیفیت آموزشی در روند تعلیم و تربیت دانش آموزان در کلاس های چند پایه با تاکید بر مناطق روستایی، عشایری و توسعه نیافته، وزارت آموزش و پرورش مکلف است نسبت به ایجاد و مدیریت کلاس های چندپایه اقدام نماید (صادق پور، ۱۳۹۴: ۳۰). کلاس های چندپایه به عنوان راه حلی برای ایجاد فرصت های یادگیری برابر برای همه کودکان نیازمند آموزش به ویژه در مناطق روستایی و عشایری بسیار مهم است. به عنوان بخش نادیده گرفته شده

آموزش، مدارس چندپایه در سراسر جهان تأسیس شده است. این مدارس باید به عنوان یک گزینه سیاست مهم برای تضمین دسترسی زبان آموزان در مناطق دورافتاده به آموزش شناخته شوند و مورد توجه قرار گیرند (تاول^۱)، به نقل از عبدی، (۲۰۱۸: ۱۹). دیدگاه های متفاوتی در مورد کلاس های چندپایه وجود دارد. عده ای این دوره ها را یکی از معضلات نظام آموزشی می دانند که باید برطرف شود و برخی دیگر وجود این دوره ها را فرصتی برای تمرین بهینه آموزشی می دانند. بدیهی است که کلاس های چندپایه در مناطق فقیرنشین و دورافتاده به دلیل شرایط اضطراری و غالباً کمتر بودن تعداد دانش آموزان از حد نصاب و کمبود امکانات لازم از نظر نیروی انسانی و فضا و تجهیزات، ایجاد می شود (طاهری، ۱۳۹۵: ۳۷). هرچند وجود کلاسهای چندپایه در نظام آموزشی به خودی خود به عنوان یک چالش و محدودیت تلقی می شود، وجود مجموعه ای از مشکلات، مسائل و تنگناها، عرصه ارائه خدمات آموزشی را بر معلمان و مدیران آموزشی تنگتر کرده اند؛ شواهد پژوهشی و نتایج تحقیقات مرتبط با این مساله نشان داده اند که کمبود وقت، نقصان در تجربه و علم آموزگاران و علم اطلاع آنان از شیوه از آموزش و برنامه ریزی برای این کلاسها، نامتناسب بودن ترکیب سنی دانش آموزان و گرفتاریهای خانوادگی آنان، کوچکی فضای آموزشی اغلب این کلاسها، فقدان تجهیزات آموزشی مناسب در آنها، پرداختن آموزگاران این مدارس به وظایفی دیگر نظیر مدیریت، امور دفتری و... و عدم امکان توجه انفرادی به دانش آموزان این کلاسها توسط آموزگاران از مهم ترین مسائلی است که مدیریت این کلاسها را با چالش های اساسی مواجه ساخته است (عزیزی به نقل از مرسلی، ۱۴۰۲: ۱۶۰). بنابراین در اجرای برنامه درسی مدارس چندپایه مشکلاتی وجود دارد که این مشکلات بر آموزش تأثیر دارند. این تحقیق به دنبال بررسی و کشف و دسته بندی مشکلات و آسیب شناسی مسائل آموزشی و فرهنگی کلاس های چندپایه است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

کلاس های چندپایه به دلیل فراوانی زیاد، نقش تعیین کننده ای در رشد و پویایی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی هر جامعه ایفا می کنند (بهن نیا و محمودیان آذر، ۱۳۹۶: ۱۲۷). مدارس چندپایه را می توان به عنوان یک موقعیت آموزشی ویژه در آموزش پرورش قلمداد کرد. این بدان معنا نیست که کلاس های چندپایه بی اثر هستند یا موقتی و ضروری هستند یا در حال حاضر و آینده به آنها نیاز نداریم، بلکه هدف دیدن آن و توجه به آن است، زیرا نتایج موفقیت آمیزی به دست آمده است. حتی با وجود سابقه طولانی در آموزش و پرورش نتایج موفقیت آمیزی داشته است (عبدی، ۱۳۹۸: ۳۶).

در واقع، آموزش چندپایه شامل تکنیک هایی است که به معلمان امکان می دهد همزمان یادگیری دانش آموزان

^۱.Tavel

را در سطوح مختلف سنی و با توانایی های متفاوت هدایت کنند. کلاس های چندپایه کلاس هایی هستند که توسط دانش آموزانی از دو یا چند سطح آموزشی که با هم جمع می شوند و یک معلم در یک کلاس درس می دهد ایجاد و مدیریت می شود. دو دیدگاه اصلی در تحلیل طبقاتی چندپایه وجود دارد: موافق و مخالف. در حالی که برخی این دوره ها را بخشی از مشکلات آموزشی می دانند که باید برطرف شود، برخی دیگر وجود این دوره ها را فرصتی برای تمرین بهینه آموزشی می دانند (بهمن نیا و محمودیان آذر، ۱۳۹۶: ۱۰۹).

بنابراین نتایج این پژوهش اطلاعات مناسبی را در اختیار کلیه متصدیان تعلیم و تربیت قرار می دهد و در برنامه ریزیهای آتی جهت اداره مدارس چندپایه و اختصاص نیروی انسانی و امکانات و تجهیزات به این مدارس می تواند مورد استفاده قرار بگیرد. نظام تربیتی و آموزشی بسته به عوامل مختلف فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی تحت شرایطی قرار می گیرد که با توجه به اهداف عالی این نظام محدودیت هایی پیدا می کند. پژوهش حاضر می تواند آغازی باشد برای نگاهی جدی به محدودیت ها و مشکلات کلاس های چندپایه و همچنین تصمیم گیری بهتر در جهت ارائه بهترین خدمات به این مدارس باشد.

هدف تحقیق

نگاه های مختلفی به کلاس های چندپایه وجود دارد. برخی این کلاس ها را جز معضلات نظام آموزشی می دانند که باید از میان برداشته شود و بعضی دیگر وجود این کلاس ها را به مثابه فرصتی برای یک عمل آموزش پرورش بهینه به شمار می آورند. بنابراین هدف از این مقاله، بررسی آسیب شناسی مسائل آموزشی و فرهنگی کلاس های چندپایه است.

تعریف کلاسهای چندپایه

آموزش چندپایه به معنای موقعیت هایی است که دانش آموزان از نظر سن و توانایی متفاوتند. همه در یک کلاس آموزش می بینند. از نظر سازماندهی، آموزش چندپایه می تواند اشکال مختلفی داشته باشد. از برخی اصول آموزشی منظم زیر نظر معلم گرفته تا محیط های آموزشی که اساساً فاقد هرگونه پایه و اساس هستند. از این حیث مدارس چندپایه درست برعکس مدارس سنتی هستند که دانش آموزان هر پایه در کلاس های جداگانه با آموزش ویژه، آموزش می بینند. یکی از مؤلفه های موفقیت آموزش چندپایه، مجموعه ای از فنون و مهارت های آموزشی است که به معلم امکان می دهد به گروه هایی از دانش آموزان در سنین مختلف و توانایی های آموزشی، آموزش های مفیدی ارائه دهد (متین، ۱۳۹۸: ۳۱).

علل شکل گیری کلاسهای چندپایه

الف) عوامل جغرافیایی

- مدرسه در یک جامعه روستایی در یک منطقه دور دست قرار دارد از بزرگ تر و یا روستاها دور است و جای کم جمعیتی می باشد. این مدرسه برای مردم عشایری است که در طول سال در حال کوچ هستند به طوری که معلم باید

همراه گروه باشد.

- در آن مناطق رودخانه ها، جاده ها و کوه هایی وجود دارد که عبور از آنها برای کودکان خطرناک است بنابراین لازم است که دانش آموزان در مدرسه ی روستا درس بخوانند.

- بسیاری از مادران یا اولیا به شهرها مهاجرت کرده و فرزندان خود را نزد مادر بزرگها گذاشته اند.

ب) عوامل اجتماعی

- هر کودکی بدون توجه به جایی که زندگی می کند حق دسترسی برابر به آموزش را دارد. کودکان حق دارند از آموزش متناسب با فرهنگ خود برخوردار شوند.

- والدین می خواهند در نزدیک ترین مکان، مرکزی برای آموزش فرزندان خود داشته باشند (قاسمی، ۱۴۰۱: ۳۲).

ج) عوامل فرهنگی

- عدم وجود موافقت بیشتر خانواده های روستایی به تحصیل دختران به ویژه در مدارس مختلط. دانش آموزان مجبورند پیش از رفتن به مدرسه برخی کارهای دامداری را انجام دهند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵: ۶۶).

- مهاجرت طبیعی یا اجباری روستاییان به شهرهای بزرگ از عواملی هستند که امکان تشکیل واحدهای آموزشی با کلاسهای تک پایه را محدود می سازد.

- خودداری کردن خانواده ها از فرستادن فرزندشان از روستاهای محل سکونت خود به مدارس روستاهای پر جمعیت هم جوار (میر شفیع لنگری، ۱۳۸۸: ۵۷).

از دیگر عوامل تشکیل کلاس های درس چندپایه می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- کاهش جمعیت دانش آموزی

۲- رفع نیازهای آموزشی افراد واجب التعلیم

۳- موقعیت جغرافیایی خاص

۴- نیازهای اداری-مالی

۵- ایجاد امکان دسترسی همگانی به مراکز آموزشی

۶- فضای فیزیکی- آموزشی

۷- امکانات و تجهیزات آموزشی

۸- نیروی انسانی و... (باربتا^۲، ۲۰۱۸: ۳۱).

شرایط مختلف منجر به پذیرش آموزش چندپایه می شود. در برخی از مناطق به ویژه در مناطق کم جمعیت، مدارس بسیار پراکنده است و به دلیل تعداد کم دانش آموزان، یک یا دو معلم مسئولیت آموزش دانش آموزان در سطوح مختلف را بر عهده می گیرند و آموزش چندپایه ابزاری برای غلبه بر این موارد است. مشکلات تأثیر کمبود معلم و کمک به

^۲. Barbta

دستیابی به آموزش برای همه آغاز شده است. آموزش برای همه یک جنبش جهانی است که هدف آن بهبود کیفیت و دسترسی به آموزش برای همه بدون در نظر گرفتن سن، رنگ و نژاد تا سال ۲۰۱۵ است. این جنبش شش هدف دارد که عبارتند از (برون^۳ و همکاران به نقل از مرسلی، ۱۴۰۲: ۱۶۲):

- ۱- دسترسی و بهبود مراقبت های اولیه دوران کودکی و آموزش و پرورش ۲- دسترسی و اتمام آموزش ابتدایی رایگان و اجباری با کیفیت خوب برای همه، به خصوص دختران، کودکان در شرایط سخت و کسانی که متعلق به اقلیت های قومی هستند.
- ۳- برنامه های مناسب و مهارت های زندگی برای همه جوانان و بزرگسالان ۴- بهبود سطح سواد بزرگسالان ۵- حذف نابرابری های جنسیتی ۶- بهبود تمام جنبه های کیفیت آموزش و پرورش

تاریخچه کلاسهای چندپایه

ایران: با اندکی مطالعه در سابقه تعلیم و تربیت می توان دریافت، قدمت وجود کلاسهای چند پایه به قدمت آغاز تعلیم و تربیت گروهی می رسد، زیرا که تا قبل از ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آموزش و پرورش به شیوه جدید «تعلیم و تربیت کلاسیک و برنامه ریزی شده با قالب امروزی»، آموزش و پرورش متناسب با نیازها و ارزشهای رایج در هر زمان و تحت تأثیر و سیطره حکومت ها، نظامها، جوامع، فرقه ها و حتی خانواده ها به طرق مختلف جریان داشته است.

« عیسی صدیق » در کتاب تاریخ فرهنگ ایران قدمت آموزش چند پایه ای را در محدوده سالهای ۲۵۰ تا ۲۵۶ هجری شمسی می داند. او به مکتب به عنوان یکی از مؤسسات تربیتی قدیم اشاره کرده و می نویسد: مکتب مؤسسه ای بود که برای تعلیم قرائت قرآن و آموختن سواد و مقدمات به وجود آمد. مکاتب معمولاً در مساجد یا خانه معلم یا در سر گذر و دکان یا در مدارس جای داشت. در مکتب روش تعلیم و تربیت انفرادی بود. معلم ابتدا به شاگردان بزرگتر درس می داد سپس آنها را به عنوان خلیفه به آموختن به کودکان دیگر وامی داشت پس از گسترش تعلیم و تربیت به شیوه امروزی، مکتب جزء مدارس غیر رسمی محسوب شد و با تأسیس دبستان از تعداد مکاتب کاسته شد تا آنجا که در آمار رسمی سال ۱۳۵۵ ذکری از این مؤسسات به میان نیامده است. (نیک بخت، ۱۳۸۵).

جهان: آموزش چند پایه ای تا پیش از انقلاب صنعتی و شهرزدگی در گسترده ترین شکل امکانات آموزشی در آمریکای شمالی بود.

در آموزشگاه های بریتانیا نظام نظارت و همیاری که در آن دانش آموزان بزرگتر و پیشرفته تر به دیگر دانش آموزان یاری می رسانند و بر پیشرفت آنها نظارت می کنند، سنتی دیرینه است.

۳. Broon

هنور هم آموزش کلاسهای چند پایه ای در بسیاری از جاها و نقاط آمریکای شمالی و اروپا، به ویژه در روستاها و شهرکهای پیرامون شهرهای بزرگ از اهمیتی بسیار برخوردار است. آموزش کلاسهای چند پایه خدمات آموزشی ارزندهای در بخش ها و روستاهای اسکاتلند، کانادا، فرانسه، ایالات متحده آمریکا و کشورهای اسکاندیناوی ارائه می دهد (آقازاده، ۱۳۸۶).

در چین بیش از ۴۲۰ هزار، در اندونزی نزدیک به ۲۰ هزار و در مالزی در حدود ۱۵۴۰ مدرسه تک اتاقی چند پایه ای وجود دارد. هشت درصد آموزشگاه های فلیپین و ۳۷ درصد دبستانهای هندوستان، تنها یک یا دو آموزگار دارند. ۲۲ درصد از آموزشگاه های مکزیک دارای شش پایه و تنها یک آموزگار است. آموزش کلاسهای چند پایه در کشورهای جزیره ای اقیانوس آرام که در آنها گروه های کوچک و جدا از سایر افراد زندگی می کنند بسیار رایج است. در بیشتر کشورهای اروپایی شمار چنین مدرسه هایی (کلاسها چند پایه) رو به فزونی است (الماسی، ۱۳۸۶).

یک بررسی تازه در هلند نشان می دهد که ۲۹ درصد همه ی پایه های دوره دبستان دارای دانش آموزان با سنین گوناگون بودند. بررسی دیگر در شمال غربی انگلیس هم گویای آن است که ۶۶ درصد از آموزشگاه هایی که در بررسی شرکت کردند، نوعی گروه بندی با سنین گوناگون دارند (نیک بخت، ۱۳۸۵).

مسائل اساسی در کلاس های چند پایه

۱- **نیروی انسانی:** در کلاس چند پایه، معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی، متصدی امور دفتری، وظایف مربی بهداشت و معلم ورزش را نیز بر عهده دارد.

۲- **الگوی آموزشی:** بی توجهی به آموزش چند پایه به دلیل احاطه به الگوی فعلی آموزش (تک پایه). برای این که آموزش چند پایه از قید و بندهای نظام فعلی آزاد شود زمام امور را به عنوان روش آموزش معتبر در دست بگیرد نیازمند تغییر الگو است.

۳- **آموزش:** معلمان فارغ التحصیل مراکز تربیت معلم هم برای تدریس در این کلاس ها، آمادگی، اطلاعات و تجربیات مناسب ندارند و آموزش قبل از خدمت که زمینه ساز تجربه عملی و تفکر جدی درباره تدریس چند پایه باشد برخوردار نیست. معلمان برای کلاس های تک پایه آموزش می بینند، در کلاس های چند پایه تدریس می کنند که غیر قابل قبول است و مخصوصا از افراد در دسترس (سرباز معلم برای اداره کلاس ها استفاده می شود).

۴- **سازمان دهی برنامه درسی:** برنامه درسی به صورت غیر قابل انعطاف و پایه محور، مشکل مهم دیگری است که در آموزش چند پایه وجود دارد. بسیاری از کشورها در این زمینه به طراحی یک مدل ایدئال و اصلاح مدل های واقعی موجود

خود پرداخته و به عوامل مؤثری همچون انعطاف پذیری، ادغام در آموزش، تلفیق برنامه درسی بر اساس موضوعات خاص، مشارکت متخصصان برنامه درسی با معلمان مدیران و والدین و حتی خود دانش آموزان توجه کرده اند (شاهیوندی و سهرابی، ۱۳۹۴).

کلاس های چندپایه دارای محاسن و مشکلاتی می باشند. ابتدا محاسن این گونه کلاس ها با توجه تحقیقات و نقطه نظرات متفاوت ذکر می شود و در ادامه مشکلات این گونه کلاس ها را به چند دسته تقسیم کرده همچنین راه حل مشکلات را در ادامه ذکر می کنیم.

محاسن کلاس های چندپایه

کلاسهای چندپایه از دیدگاه نظریه پردازان مختلفی حمایت می شود که در ادامه به بیان دیدگاه چندی از آنان می پردازیم: بر اساس نظریه پیازه، تعامل با همسالان، عامل تأثیرگذار مهمی برای رشد کودک است که از تبادلات شناختی ناشی می شود. این تبادل افکار، ذهن کودک را برای در نظر گرفتن دیدگاه دیگران و تجربه فعالیت با کودکان در سطوح مختلف رشد، آماده می کند. در مدارس، کودکان نیاز دارند تا فعالیت های واقعی را در بستر تعاملات کلاسی، تجربه کنند (وینسنت، ۱۹۹۹). دانش آموزان کلاسهای چندپایه با مشارکت در بحث با بزرگسالان و دانش آموزان دیگر اطلاعات خود را به دست می آورند و با تبادل افکار و تعامل با کودکان دیگر در سطوح مختلف رشد، عدم تعادل شناختی را تجربه کرده و در نهایت رشد شناختی در آنها صورت می گیرد (پیروی، ۱۳۹۴).

بر اساس منطقه تقریبی رشد نظریه ویگوتسکی سطح رشد کودکان به وسیله راهنمایی توسط بزرگسالان یا همسالان توانا تر تعیین می شود (Vincent, ۱۹۹۹). کودکانی که کمک و یاری بیشتری از افراد بزرگسال یا همسالان می گیرند، بیشتر از کودکانی که به تنهایی کار می کنند، یادگیری خود را افزایش می دهند. در کلاسهای چندپایه، کودکان فعالانه با ذهنیت های گوناگون همسالان و افراد بزرگتر از خود درگیر می شوند و از این طریق زمینه یادگیری خود را آماده می سازند؛ به این ترتیب، کلاسهای چندپایه به دلیل افزایش منطقه تقریبی رشد با راهنمایی بزرگسالان و همسالان توانا تر مورد تأیید است (رحمانی، ۱۳۹۶).

مطابق با نظریه شناختی-اجتماعی بندورا کلاسهای چندپایه به دلیل مشاهده و الگوگیری دانش آموزان کم سن و سالتر از دانش آموزان بزرگتر مورد پذیرشند. این کلاسها کودک را با فرصت های فراوانی برای رقابت با کودکان دارای سطوح رشدی مختلف مواجه می سازند براساس نظریه زیست بوم شناختی برونر محیط هایی که کودک در آن زندگی می کند، در هم تنیده اند و کودک باید همواره با بزرگسالان تعامل داشته باشد. کلاسهای چندپایه به دلیل ساختار ویژه خود و ایجاد ارتباط بین مدرسه، خانه و جامعه، کودک را با دنیای واقعی مواجه می سازند و مهارت های اجتماعی و هیجانی او را رشد می دهند (برونر، ۱۹۹۰).

پژوهش های انجام شده در مورد اثربخشی تدریس کلاس های چند پایه، حاکی از آن است که اگر کار خوب انجام شود، دانش آموزان نتایج برابر یا گاهی بهتر از کلاس های تک پایه به دست می آورند. وقتی شیوه تدریس کلاس های چند پایه در نظر گرفته می شود، دانش آموزان می توانند در بین گروه دانش آموزان با عملکرد بالا قرار گیرند. با وجود چالش های بسیار برای کلاس های چند پایه، اما مزایای بسیاری نیز در آن ها وجود دارد. معلمانی که در چنین محیطی کار می کنند، شانس آن را دارند که موضوعات مختلف اجتماعی را که به فرایندهای توسعه کمک می کنند، نه تنها به دانش آموزان، بلکه به اولیای ایشان نیز آموزش دهند؛ موضوعاتی مانند:

۱. ارتقای سلامتی و بهداشت

۲. کشاورزی

۳. تجارت کوچک

سایر مزایایی که در مطالعات آمده است، عبارت اند از:

فرصتی برای هرچه فردیتر کردن آموزش

فرصتی برای ایجاد و تقویت حس رهبری، تعاون و مهارت های مدیریت دانش آموزان (ترجمه علی زرافشان، ۱۳۹۶، ۳۲-۳۱).

همچنین با تدریس چند پایه فرصتی برای تعامل بین یادگیرندگان با سنین مختلف، مراحل رشد، پایه ها و توانایی های مختلف وجود دارد، زیرا تنوع و تفاوت ها بین یادگیرندگان به شدت در کلاس های چند پایه و مراحل تعامل و ابعاد آموزشی مؤثر بودند (مرتضوی زاده به نقل از برون، ۱۳۹۵، ص. ۶۱).

در رابطه با فرصت ها و تأثیرات کلاس های چند پایه یا بی تأثیر بودن آن ها بر فرایند یاددهی-یادگیری، تحقیقات متعددی انجام شده است که به نتایج متفاوت و غیر یکسانی منجر شده است. این تحقیقات نشان می دهد این کلاس ها فرصت ها و محدودیت هایی دارند. فرصت ها یا محاسن این کلاس ها عبارت اند از:

۱) اساس معرفت شناسی کلاس های چند پایه ریشه در نظریه ی ساخت گرایی دارد، زیرا این کلاس ها، دانش آموز محورند و فرصت هایی را برای یادگیری اکتشافی، حل مسئله و مشارکت باهم دیگر فراهم می کنند، اصل دانش آموز محور بودن در تدریس چند پایه، روح وابستگی میان گروهی را در دانش آموز به وجود می آورد. این وابستگی متقابل مفهوم مسئولیت

مشترک را در میان دانش آموزان تقویت می کند و روح همیاری را پرورش می دهد (مرتضوی زاده به نقل از برون، ۱۳۹۵، ص. ۳۲).

۲) آموزش در کلاس های چندپایه با توجه به مشکلاتی که دارد روش سودمندی برای آموزش بنیادی در مناطق کم جمعیت است. در برخی مواقع تدریس چندپایه، گزینه بهتری نسبت به تدریس تک پایه است. تحقیقات انجام شده روی تدریس چندپایه نشان می دهد که دانش آموزان در این نوع کلاس ها به طور مساوی یا حتی بهتر از همتایان خود در کلاس هایی با یک پایه عمل می کنند. باین وجود، اگر موفقیت دانش آموزان را در نظر بگیریم، دانش آموزان کلاس های چندپایه بهتر از دانش آموزان تک پایه عمل می کنند (مرتضوی زاده به نقل از میلر، ۱۳۹۵، ص. ۳۲).

بسیاری از محققان گزارش داده اند که کلاس های چندپایه در مقایسه با کلاس های تک پایه اثرات مفیدتری بر روی توانایی های خودانگاره، اعتماد به نفس، خصوصیات هیجانی و اجتماعی دانش آموزان دارد. همچنین دانش آموزان آموزش دیده در کلاس های چندپایه، موفق تر از دانش آموزان کلاس درس تک پایه هستند (مرتضوی زاده به نقل از وینمن، ۱۳۹۵، ص. ۳۳).

۳) شواهد حاکی از آن است که در زمینه ریاضیات، زبان و علوم، آموزش چندپایه سبب پیشرفت دانش آموزان می شود و دانش آموزان دختر نیز از این طریق دسترسی بیشتری به فضاها و امکانات آموزشی پیدا می کنند.

۴) دانش آموزان کلاس های چندپایه می آموزند که « چگونه یاد بگیرند » و « چگونه یاد بدهند ». به همراه آموزگار خود می توانند روابطی سازنده و پویا ایجاد کنند، همچنین دانش آموزان می توانند در ارزیابی و به کارگیری راهبردهای مناسب آموزشی، به آموزگار خود کمک کنند (مرتضوی زاده به نقل از متین، ۱۳۹۵، ص. ۳۳).

۵) آموزش چندپایه به دانش آموزان این فرصت را می دهد تا بر اساس، مهارت ها، استعدادها، علایق، نوع شخصیت، میزان سن خود، با یکدیگر همکاری کنند که این نیز به نوبه خود باعث گسترده تر شدن تجربه ها و روابط اجتماعی آنان می شود.

کیفیت بخشی به آموزش کلاسهای چندپایه

با بررسی آمار تعداد کلاسهای چندپایه به خوبی می توان دریافت که ۹۹ درصد از کلاسهای چندپایه ی کشور در روستاها تشکیل میشوند. به همین دلیل نیز باید به کیفیت بخشی به کلاسهای چندپایه توجه کافی کرد. در واقع، سهم بزرگی از این مطالبات به آموزش با کیفیت، نیروی انسانی حرفه مند، فضا سازی و تجهیزات و ارائه ی خدمات آموزشی و پرورشی اختصاص دارد. به واقع تشکیل کلاسهای چندپایه در ایران، خود می تواند نشان از حساس بودن این کلاسها باشد. با توجه به آمارها و جمعیت قابل توجه کلاسهای چندپایه می توان به انتظارات و خواسته های والدین اینگونه دانش آموزان توجه جدی داشت. بدون شک پدران و مادران سختکوش در روستاها و شهرهای کوچک با آرزوی تحصیل برای فرزندان شان، رویاهای خود را در فردای بچه ها رقم میزنند و افتخارشان به فرزندانی شایسته و صالح است که در این میان نیز نقش

آموزش و پرورش، به ویژه مدیران و معلمان، در رشد و بالندگی دانش آموزان بسیار اساسی و مهم است. اگرچه سالهاست کلاسهای چندپایه برای تضمین حق آموزش و استفاده‌ی همگانی از آموزش وجود دارند، اما تضمین کیفیت کار در این کلاسها کار معلم را بسیار سخت می‌کند. تدریس چندپایه‌گانه آسان نیست، اما خوب انجام دادن آن به این معنی است که معلم به دانش‌آموزانی تدریس می‌کند که قادر نیستند به مدارس شهری بروند و اگر در روستا کلاسهای چندپایه نباشد، حتی به مدرسه نمی‌روند. معلم به آنها کمک می‌کند دانش و مهارت مورد نیاز برای آینده‌های امیدبخش را کسب کنند. این به دانش‌آموزان مناطق دورافتاده کمک می‌کند تا به حق آموزش خودشان پی ببرند و یاد بگیرند، آنچه نیاز دارند و یا دوست دارند بیاموزند.

مشکلات کلاس‌های چندپایه

از آنجایی که کلاس‌های چندپایه در مناطق دورافتاده روستایی، عشایری و حاشیه شهرها تشکیل می‌شوند، محدودیت‌ها و مشکلات متعددی دارند که در یک تقسیم بدی کلی می‌توان آن‌ها را به پنج دسته‌ی: محدودیت‌های مربوط به معلم، دانش‌آموزان، برنامه درسی، جغرافیایی و فرهنگی و چالش‌های سازمانی و مالی تقسیم کرد. در این گفتار به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

کمبود وقت

اولین و مهم‌ترین چالش و مشکل مدارس چندپایه کمبود وقت هست (مهر افروزی، ۱۳۹۴). در رده‌بندی مشکلات، مسئله کمبود وقت را بایستی در صدر مسائل قرارداد. اگر ساعاتی را که برای تدریس هر ماده درسی در پایه‌های مختلف تحصیلی، اختصاص یافته است به عنوان نیاز واقعی دانش‌آموز و معلم برای رسیدن به هدف‌های موردنیاز قبول کنیم و اعتراضاتی را که از طرف معلمان و دانش‌آموزان نسبت به کمبود وقت با توجه به حجم گسترده مطالب طرح می‌نماید بپذیریم، در این صورت ظلمی را که آگاهانه به دانش‌آموزان و معلمان این مدارس رفته و می‌رود حس می‌کنیم (طاهری زاده، ۱۳۹۲، ص. ۳۷). گرچه محدودیت زمان برای همه آموزش‌ها از جمله تک‌پایه نیز وجود دارد، اما یکسان بودن منابع آموزشی، کتاب‌های درسی تک‌پایه و چندپایه و نیز ناکافی بودن دوره‌های آموزشی و منابع مناسب برای بهره‌برداری مفید معلمان از این کتاب‌ها و عدم به کارگیری روش‌های مناسب آموزشی که معلمان را در استفاده مطلوب از زمان یاری دهد، سبب شده است تا محدودیت زمان به مشکل کمبود وقت بدل گردد، به طوریکه اغلب معلمان، ناچار شده‌اند در دوره آموزش مواد درسی را به دودسته بااهمیت و کم‌اهمیت تقسیم کنند و گاهی دامنه این کار نابجا تا جایی ادامه پیدا می‌کند که دانش‌آموزان از یاد برده‌اند که درس‌هایی به نام، هنر و ورزش که اهمیت آن‌ها از ریاضی و فارسی و علوم کمتر نیست، وجود دارد (حاجی اسحاق، ۱۳۹۳، ص. ۸). هر پایه ابتدایی ۲۵ ساعت در هفته برابر جدول دروس مصوب وزارت آموزش و پرورش درس دارد. اگر کلاس شش‌پایه باشد، معلم باید ۱۵۰ ساعت تدریس و فعالیت‌های آموزشی را در قالب

۲۵ ساعت برنامه ریزی کند. یعنی فرصت یادشده‌ی و یادگیری در یک کلاس شش پایه به یک ششم کاهش پیدا می‌کند. به‌طور مثال: دانش‌آموزان پایه پنجم کلاس تک پایه در ۳۲ هفته مفید آموزشی ۱۲۸ ساعت درس ریاضیات را در حضور معلم تحصیل خواهند کرد. اما دانش‌آموزان پایه پنجمی که در کلاس شش پایه تحصیل می‌کنند یک ششم یعنی حدود ۲۲ ساعت از حضور معلم استفاده خواهند کرد. (صمدیان، ۱۳۹۷، ص. ۲۰).

تراکم دروس و پایه‌ها، موجب تنوع در نوع آموزش‌ها و نوع فعالیت‌های یاددهی- یادگیری می‌شود؛ زیرا سطح تنوع در کلاس‌های چندپایه به‌عنوان یک مشکل بزرگ در راه رسیدن به یادگیری دیده‌شده است (مرتضوی زاده به نقل از کیلیک^۱، ۱۳۹۵، ۳۹). در صورتی که حجم محتوای کتاب‌های چندپایه و تک پایه تفاوتی ندارند و هنگام تهیه برنامه‌های درسی دوره‌ی ابتدایی به معلم و کلاس‌های چندپایه توجه نشده است (مرتضوی زاده به نقل از کش^۲، ۱۳۹۵، ص. ۳۹). تراکم تعداد دانش‌آموزان و پایه‌ها و همچنین حجم زیاد محتوای کتاب‌ها از مدت‌زمان تدریس و نظم و دقت کار تدریس و یادگیری کم می‌کند. این در حالی است که هارگریوز (۲۰۰۰) معتقد است در نتیجه کمبود وقت، دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه مسئولیت ارزیابی خودشان را بر عهده‌دارند که این امر فرصت‌هایی را برای ارتقا یادگیری و موفقیت در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، ص. ۴۰).

برای استفاده مناسب از زمانی که در اختیار دارید اقدامات زیر را انجام دهید:

۱) دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید و وظایف افراد را مشخص نماید.

۲) از فن‌های متنوع ارزشیابی توصیفی نظیر؛ خود سنجی، همسال سنجی و ارزشیابی گروهی استفاده کنید.

۳) از دانش‌آموزان و والدین و سایر افراد جامعه محلی به‌عنوان معلم یار کمک بگیرید.

۴) طرح درس سالانه و روزانه طراحی کنید.

۵) به‌صورت شفاهی و کتبی بازخورد مناسب بدهید.

مسئولیت‌های زیاد معلم چندپایه

یکی از مسائل اساسی در کلاس‌های چندپایه، نیروی انسانی است. در این کلاس‌ها معمولاً معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی، امور اداری مربوط به مدیر، معاون، متصدی امور دفتری و وظایف مربی بهداشت و معلم ورزش را نیز عهده‌دار است. و از سوی دیگر او باید به‌عنوان یک پژوهشگر در آموزش کیفی و یک مشاور اجتماعی نیز ایفای نقش کند. این در حالی است که هیچ انگیزه اجتماعی، اقتصادی ویژه‌ای برای آن‌ها فراهم نشده است (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۶، ص. ۴). مدیر آموزگار نقش‌ها و مسئولیت‌های چندگانه پرورشی، آموزشی، خدماتی، دفتری، اداری، عمرانی، مدیریت و رهبری را بر

عهده دارد. انجام این نقش ها زمان زیادی را هدر می دهد و باعث خستگی و سردرگمی او می شود و در نتیجه، اثربخشی کار در مدرسه و کلاس درس کاهش پیدا می کند. باین حال چگونه می تواند این نقش ها را ایفا کند؟ بر اساس مصاحبه و بحث و گفت وگو با معلمان باتجربه، راه های زیر جهت انجام این مسئولیت ها پیشنهاد می شود؛ هنگام استراحت، زنگ ورزش و در ساعت درس هایی که نیاز کمتری به نظارت مستقیم دارند این اعمال را انجام دهد. همچنین می تواند نامه های اداری را به خانه ببرد و آن ها را در دفتر رسید نامه ها ثبت کند و پاسخ آن ها را آماده کند. زمان مشخصی برای پاسخ به ارباب رجوع و اولیای دانش آموزان وجود ندارد اما می توان در جلسات انجمن اولیا و حتی به صورت حضوری به تک تک والدین اعلام کند که در چه روزهایی و چه ساعاتی جهت بررسی امور مربوط به فرزندان خود به مدرسه بیایند. می توان به آن ها اعلام کرد که در ساعات پایان وقت اداری صبح و بعدازظهر به مدرسه بیایند. زیرا در ساعات آخر، معلم، درس هایی را در برنامه قرار می دهد که نیاز کمتری به نظارت مستقیم دارند. اگر در غیرازاین ساعات، والدین در مدرسه حضور پیدا کردند، می توان کلاس را به یکی از دانش آموزان ارشد و توانمند سپرد و خود به گونه ای به ارباب رجوع پاسخ داد که زمان زیادی تلف نشود. گاهی یکی از دانش آموزان پایه های بالاتر را که در محور تدریس نیستند در دفتر مدرسه نگه دارید و از او بخواهید تا هنگام مراجعه ی والدین او را هدایت کند تا زنگ کلاس تمام شود، معلم در پایان کلاس می تواند به او پاسخ دهد (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۶، صص ۴۳-۴۲).

غیبت مکرر معلم و دانش آموزان

برخی از دانش آموزان بدون اطلاع از والدین خود و برخی دیگر باهماهنگی آنان جهت انجام کارهای مربوط به کشاورزی و دامپروری به طور مکرر غیبت می کنند. پس در برنامه های آموزشی مدرسه اخلاص ایجاد می شود و معلم مجبور می شود، بخشی از وقت خود را جهت آموزش دروس عقب مانده ی این دانش آموزان اختصاص دهد. گاهی هم معلم به دلیل شرکت در دوره های آموزشی، مشکلات خانوادگی، دوری راه، رسیدگی به امور اداری مدرسه و در کلاس درس حضور پیدا نمی کند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، صص ۴۳).

استفاده از شیوه ی آزمایش و خطا

شاید در بسیاری از شغل ها، آزمایش و خطا، برای یادگیری و تجربه کردن مسائل، همراه با خطرات و زیان های غیرقابل جبران نباشد؛ اما در تعلیم و تربیت، هر آزمایش و خطایی همراه با زیان های جبران ناپذیری خواهد بود. این امر در واحدهای کوچک آموزشی، به خصوص کلاس های چندپایه، اهمیت زیادی دارد؛ زیرا اغلب این مدارس در مناطق دورافتاده هستند. معلمان این کلاس ها آموزش خاصی ندیده اند بنابراین مجبور می شوند از شیوه ی آزمایش و خطا استفاده کنند.

ضعف دانش و اطلاعات دانش آموزان

اغلب دانش آموزان روستایی در کلاس های چندپایه، به دلیل محدودیت و نداشتن تنوع در محیط زندگی، عدم دسترسی به فناوریهای نوین از جمله اینترنت، عدم دسترسی به کتابخانه، مجلات، روزنامه ها، دوزبانه بودن، بی سواد یا کم سواد والدین، کم توجهی به آنان به سبب زیاد بودن جمعیت خانواده، حضور آن ها در صحنه های کار و تلاش در روستا، دانش و اطلاعات زمینه ای لازم را کسب نمی کنند. این دانش آموزان گنجینه ی لغات محدودی دارند و به همین دلیل برای درک

مطلب و بیان اندیشه و احساسات خود با مشکلات بسیاری مواجه می شوند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، ص. ۴۴).

پیچیدگی در کلاس های چند پایه

مدیریت کلاس درس چندپایه، به سبب ترکیب سنی و جنسی مختلف دانش آموزان، مشکل تر از مدیریت در کلاس های عادی است. برخورداری دانش آموزان از توانایی ها و استعداد های گوناگون و رویدادها فعالیت های متنوعی که در یک جلسه از کلاس درس با سرعت قابل توجهی اتفاق می افتد، برنامه ریزی تدریس، مدیریت کلاس درس و ارزشیابی در کلاس های چندپایه را پیچیده تر می کند (مرتضوی زاده به نقل از کوسکان^۱، ۱۳۹۵، ص. ۴۵). مدیر آموزگاران و معلمان این کلاس ها با توجه به تجربه های خود، وضعیت محیطی و عاطفی کلاس درس، شناخت فراگیران و بهره گیری از مطالعات خود، از شیوه های خاصی برای اداره کلاس درس، استفاده می کنند که بسیاری از این روش ها متناسب با شرایط کلاس های چندپایه نیستند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، ص. ۴۵).

سازمان دهی کلاس های چند پایه

سازمان دهی کلاس درس شامل جنبه های مانند آرایش فیزیکی نشستن، تنظیم موقعیت کار دانش آموزان، فضای کافی در کلاس درس برای انجام فعالیت ها، کتابخانه های موجود در کلاس درس و دو یا چندتخته است. همه این جنبه ها برای همراهی کردن و تدریس پایه های مختلف در یک کلاس درس مهم است. سازمان دهی کلاس های چندپایه به مراتب حساس تر از سازمان دهی کلاس های عادی است. به طوریکه توانایی معلمان جهت برنامه ریزی و سازمان دهی کلاس های چندپایه مهم ترین عامل موفقیت آن است (مرتضوی زاده به نقل از باندی^۲، ۱۳۹۵، ص. ۴۶). به همین دلیل معلم کلاس درس چندپایه، باید فعالیت های دانش آموزان، چگونگی آرایش کلاس (شیوهی نشستن آن ها)، کف اتاق، نحوه ی استفاده از تابلو و حتی دیوارهای کلاس را سازمان دهی کند و بدین صورت بخشی از وقت کلاس را به انجام این کارها هدر می دهد و اگر با تهیه طرح درس به سازمان دهی و مدیریت یادگیری در کلاس درس اقدام کند با مشکلات کمتری روبه رو خواهد شد (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، ص. ۴۶).

کمبود امکانات، تجهیزات و وسایل آموزشی

در کلاس های چندپایه این مشکل به دو دلیل ایجاد می شود:

الف: پایین بودن سرانه دانش آموزی (که در این گونه مدارس حتی برای خرید سوخت زمستانی هم مشکل مالی وجود دارد) که قدرت خرید وسایل کمک آموزشی را از مدیر آموزگار سلب می کند (عبدی، ۱۳۹۸: ۵۹).

ب) در اولویت قرار نداشتن مدارس چندپایه در هنگام توزیع وسایل کمک آموزشی رایگان، از طرف اداره به دلیل پایین بودن آمار دانش آموزان (صمدیان، ۱۳۹۷، ص. ۲۰).

تجهیزات آموزشی و امکانات وسایلی هستند که در کلاس درس، کتابخانه، آزمایشگاه، کارگاه، مراکز دیداری و شنیداری و مرکز رایانه وجود دارند. آدنور^۱ (۲۰۱۱) فقدان منابع و مواد یاددهی-یادگیری را یکی از محدودیت های این کلاس ها

می‌داند. مدارس چندپایه فاقد تجهیزات و وسایل آموزشی هستند؛ زیرا اغلب این کلاس‌ها در مدارس دورافتاده، گلی، خشتی و چادری تشکیل می‌شوند و اغلب آن‌ها بسیار کوچک هستند و سرایدار هم ندارند و در نبود معلم کسی نیست که از این مدرسه‌ها مواظبت کند؛ بنابراین بسیاری از آن‌ها مواد و وسایل آموزشی و همچنین امکانات موردنیاز این کلاس‌ها را ندارند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، ص. ۴۸). والاس و مئوت (۱۳۹۶) به نبود تسهیلاتی چون: تلفن، دستگاه فتوکپی، ماشین تایپ، کاغذ، قلم، گچ، میز، نیمکت، انبار، کتاب‌های درسی و کتابخانه مدرسه در مدارس چندپایه اشاره می‌کنند (والاس و مئوت؛ ۱۳۹۶، ص. ۴۱).

نتیجه‌گیری

شرایط متنوع در حوزه آموزش و پرورش، ایجاد کلاسهای چندپایه را که در آن، یک معلم مجبور است چندپایه را به طور همزمان و در یک کلاس تدریس کند، ضروری می‌سازد. این موقعیت‌ها معمولاً در مدارس روستایی و خاص، بیشتر رایج است. برای دسترسی کامل دانش‌آموزان ابتدایی به آموزش پایه که منجر به نامگذاری این دهه به "دهه آموزش برای همه" شد، نیاز به توسعه کلاسهای چندپایه افزایش یافت؛ براساس آمارهای نظام آموزش و پرورش حدود یک میلیون دانش‌آموز در کلاسهای چندپایه مشغول به تحصیل می‌باشند. از آنجا که آموزش و پرورش حق عمومی تمام افراد جامعه است نباید از آموزش صحیح و اثر بخش به این طیف از دانش‌آموزان غافل بود. درنهایت بعد از بررسی منابع و اسناد علمی نتیجه چنان حاصل شد که کلاسهای چندپایه کلاسهایی مانند گروه‌های خانوادگی‌اند که این گروه‌ها رشد شناختی، اجتماعی و هیجانی دانش‌آموزان را تسریع می‌کنند. از دیگر مزایای برگزاری کلاسهای چندپایه می‌توان به دانش‌آموزمحوری، انعطاف‌پذیری، فردی‌شدن آموزش، تدریس توسط همسالان، پیشرفت تحصیلی، رشد مهارتهای حل مسئله، رشد عزت نفس و خودپنداره، درک بهتر بین معلمان و دانش‌آموزان، مشارکت اجتماعی بیشتر و رقابت سالم اشاره کرد. اما این کلاسها معایبی هم دارند که باعث می‌شود دستیابی به اهداف آموزشی، اداره‌ی کلاس توسط معلم و یادگیری دانش‌آموزان با مشکلاتی مواجه شود. پژوهش‌های بسیاری به کلاسهای چندپایه پرداخته‌اند: در این پژوهش‌ها، به‌ویژه بر چالش‌های کلاسهای چندپایه به عنوان واقعیتی که بر معلمان و مسئولان نظام آموزشی آشکار است، تأکید شده است؛ چالش‌هایی مانند مشکلات مربوط به محیط یادگیری که این دسته از چالش‌ها مواردی از جمله کمبود وقت، ترکیب سنی و جنسی دانش‌آموزان دختر و پسر در یک کلاس و تفاوت‌های فردی، نداشتن فرصت تمرین و ارزشیابی مستمر، ترکیب‌بندی کلاسها، ایجاد مزاحمت توسط دیگر پایه‌ها، نبود نظارت، نبود مواد یادگیری و امکانات و تجهیزات آموزشی، حجم زیاد مطالب آموزشی و حجم کاری معلم، عدم آموزش راهبردهای تدریس و مدیریت کلاس درس به صورت عملی به معلمان، نبود برنامه درسی مناسب کلاسهای چندپایه یا عدم تعدیل برنامه درسی ملی، مشکلات گروه‌بندی دانش‌آموزان، درصد قبولی در عملکرد مدارس، عدم توجه به تربیت معلم برای کلاسهای چندپایه، نداشتن طرح درس مناسب توسط معلمان، نبود گروه‌های آموزشی چندپایه، نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان در مورد

شیوه اداره و برنامه ریزی کلاسهای چندپایه، فقدان امکانات ادامه تحصیل در دوره متوسطه، اختلالات یادگیری و دانش آموزان با نیازهای ویژه و مسائل بهداشتی و روانی یادگیرندگان و . . . را دربرمی گیرد.

منابع و مآخذ

- آقا زاده، محرم . فضلی، رخساره (۱۳۸۹). راهنمای آموزش در کلاسهای چندپایه. تهران: آبیژ. آقا زاده، محرم (۱۳۹۴). خود آموز تدریس چندپایه. تهران: آبیژ.
- آقا زاده، محرم (۱۳۹۴). راهنمای کاربردی روشهای نوین تدریس برای کلاسهای تک پایه و چندپایه. تهران: انتشارات مرآت.
- آخوندی، اسماعیل؛ خانپور، بهمن (۱۳۹۶). راهنمای تدریس در کلاسهای چندپایه (با رویکرد تلفیقی). تبریز: انتشارات آلتین
- آقازاده، محرم و رخساره، فضلی (۱۳۸۶). *راهنمای آموزش در کلاسهای چندپایه*. تهران: نشر آبیژ.
- ابراهیمی، سیده گلپهار (۱۳۹۵). کلاسهای چندپایه را چگونه مدیریت کنیم. نخستین کنفرانس حسابداری و مدیریت. کردستان، دانشگاه کردستان.
- ابولکاشف نوری، مهناز (۱۳۹۶). تحولی در کلاسهای چندپایه. رد مدرسه فردا، دوره چهاردهم، شماره ۳.
- حاجی اسحاق، سهیلا (۱۳۹۳). مدارس تک اتاقی. تهران: انتشارات موسسه کورش چاپ.
- شاهیوندی، هوشیار. سهرابی، علی اعظم (۱۳۹۴). بررسی مشکلات و روشهای تدریس در کلاسهای چندپایه و چگونگی مدیریت کلاسهای چندپایه. اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی. ساری دانشگاه پیام نور نکا.
- طاهری زاده، سمانه و موسی پور، نعمتالله. (۱۳۹۳). کلاسهای چندپایه، جنبه مغفول برنامه درسی ملی. اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی. تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار و موسسه.
- عبدی، سعید، (۱۳۹۸)، بررسی مشکلات اجرای برنامه درسی در کلاس های چندپایه منطقه موسیان، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی، دانشگاه چمران اهواز.
- فتحی واجارگاه، کورش (۱۳۹۵). اصول و مفاهیم اساسی برنامه ریزی درسی. تهران: علم استادان.
- قاسمی، سمیه، (۱۴۰۱)، مطالعه تجارب زیسته معلمان کلاس های چندپایه استان ایلام، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته بهسازی منابع انسانی، دانشگاه ایلام.
- متین، نعمت اله. (۱۳۷۹). آموزش ابتدایی و کلاسهای چندپایه. روزنامه نگاه، ۹ (۱۵۷).

مرتضوی زاده، حشمت اله (۱۳۹۴). مدیریت و برنامه ریزی کلاسهای چندپایه، تهران، انتشارات کورش. مرتضوی زاده، حشمت اله (۱۳۹۴). مدیریت و برنامه ریزی در کلاسهای چندپایه. زنجان: انتشارات آذر کلک.

مرتضوی زاده، حشمت اله (۱۳۹۴). راهنمای تدریس در کلاسهای چندپایه. تهران: نشر عابد.
مرتضوی، محسن و مرتضوی فاخر، حسن (۱۳۹۴). بررسی و روشهای تدریس تلفیقی در مدارس چندپایه. سومین همایش علم تربیتی و روان شناسی آسیبهای اجتماعی و فرهنگی در ایران. قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

مهر افروزی، علی. (۱۳۹۴). بررسی موانع و مشکلات خاص کلاسهای چندپایه و ارائه راهکارهای مؤثر. کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران.

میر شفیعی لنگری، سید داوود (۱۳۸۸). یک موقعیت خاص به نام چندپایه. تهران: دانش آفرین.
نیکبخت، یوسفعلی. (۱۳۸۵). مقایسه وضعیت کلاسهای چندپایه با کلاسهای عادی در دوره ابتدایی ریال طرح شورای تحقیقاتی اصفهان.

والاس، جان سزیر و مئو، جی. بی (۱۳۸۴). کتاب راهنما برای معلمان چندپایه (ترجمه علی زرافشان) تهران: انتشارات مدرسه.

Karen Ashton (۲۰۱۷). Approaches to teaching In the multi-level language chassroom'

Innovation in Language Learning and Teaching' ۱-۱۷

Labby Ramathan & Thanda I (۲۰۱۳). Instructional leadership in multi-grade classroom: What can mono-grade teachers learn from their resilience?' Education as Change, ۱۷:sup۱, S۹۳-S۱۰۵

Matshidiso Joyce Taole (۲۰۱۴). Multi-grade Teaching: A Daunting Challenge for Rural Teachers, Studies of Tribes and Tribals, ۱۲:۱, ۹۵-۱۰۲

Matshidiso Taole & Vusi S. Mncube (۲۰۱۲) Multi -grade Teaching and Quality of Education in South African Rural Schools: Educators' EXperiences, Studies of Tribes and Tribals,

۱۰:۲, ۱۵۱-۱۶۲

Ninnes, P. Maxwell, T. W. Rabtn, W. Karchung. (۲۰۰۷).Expanding and enhancing multi-grade teaching: The case of Bhutan, in education for All:global promises national challenges.

In: Baker, D.P. Wiseman, A. W. (Eds.), Volume ۸ in the Ltd. Oxford.